

KRİTİK NATO ZİRVESİNİN SONUÇLARI VE TÜRKİYE'NİN ARTAN ÖNEMİ

NİSAN 2008

KRİTİK NATO ZİRVESİNİN SONUÇLARI VE TÜRKİYE'NİN ARTAN ÖNEMİ

1949 yılında kurulan ve 2009 yılında 60. kuruluş yılını kutlayacak olan NATO, 2-4 Nisan tarihleri arasında Romanya'nın başkenti Bükreş'te tarihi ve kritik Zirvelerinden birini gerçekleştirmiştir. Kimi güvenlik siyasetçilerinin nitelendirmesi ile 1949'dan bu yana yapılan "en kritik" Zirvenin gündemini NATO ittifakının geleceğini ilgilendiren konular oluşturmuştur.

Türkiye açısından Batı ile ilişkilerinde en önemli kurum konumunda olan NATO'nun geleceğine ilişkin alınan kararlar Türkiye'nin de geleceğini şekillendirmede önemli roller oynamaktadır. Bu nedenle Zirvenin gündemi ve alınan kararlar Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır.

Zirvede alınan kararlar Türkiye'nin önemini bir kez daha ve arttırarak ortaya koymuştur. Ancak Türkiye'nin yoğun ve karmaşık iç siyasi gündemi bu artan önemin siyasiler tarafından yeterince algılanmasını ve kamuoyu tarafından da hissedilmesini sınırlandırmış hatta engellemiştir.

NATO'NUN GELECEK ARAYIŞI SÜRMEKTEDİR

NATO ittifakı 1949-1989 yılları arasında soğuk savaş döneminde Avrupa'nın güvenliği ve transatlantik işbirliğinin sağlanması olarak tarif edilen önemli bir misyona sahip olmuş ve bu misyona bağlı olarak görev alanları da açık olarak tarif edilmişti.

1989 sonrası dönem ise NATO ittifakı için kuruluş misyonu ve varlık sebebini oluşturan tehdidin ve düşmanın ortadan kalktığı yeni bir dönem olmuştur. NATO bu yeni dönemde halen varlık sebebini, görevlerini, görev alanlarını ve yapısını yeniden tarif etme sıkıntısı ile karşı karşıya bulunmaktadır. NATO'nun varlık sebebi için yeni tehdit unsurları tarif edilmeye çalışılmaktadır. Uluslararası terörizm, radikal gruplar, kitle imha silahları ve bunların kullanımı gibi unsurlar yeni tehditler olarak tarif edilmektedir.

Bu yeni tehdit tanımlarına bağlı olarak NATO'nun görevleri de yeniden belirlenmekte ve yukarıda sayılan tehdit unsurları ile mücadele şeklinde yeniden tarif edilmektedir. Ancak bu yeni görev tarifleri NATO'nun görev alanları için bir belirsizlik yaratmaktadır. Nitekim NATO, bu tehdit unsurlarının olduğu her yerde müdahale veya mücadele etmek için olacak mıdır sorusu henüz cevapsızdır. NATO, yeni tehditlerin olduğu alanlardaki ülkelerin güvenliği için bu ülkeler ile ya barış için işbirliği adı altında ortaklıklara gitmekte, ya da bu ülkeleri üye yapmaktadır. NATO'nun fiilen genişlemesine yol açan bu yaklaşım ne kadar sürdürülecektir? NATO'nun sınırları yeni üyeleri ile ne kadar genişleyecektir? NATO'nun siyasi ve askeri olarak genişleme ve yayılma sınırları halen belli değildir. NATO dünyanın ortak bir askeri gücü haline mi dönüşecektir?

NATO için yukarıda aranan soruların yanıtları Bükreş Zirvesinde de net olarak ortaya konulamamıştır. Ancak ittifakın varlığına ve bu amaçla üyeleri arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik kuvvetli bir kararlılık sergilenmiştir. Buna bağlı olarak, NATO'nun varlığını güçlendirerek arttıracığı ve aradığı kalıcı vizyona orta vadede sahip olacağı öngörülmektedir.

ZİRVENİN KRİTİK GÜNDEMİ, ALINAN KARARLAR VE SONUÇLARI

Afganistan ve Terörizm İle Mücadele

NATO ittifakının güvenlik geleceği açısından varlığını sürdürebilmesi Afganistan'da yürütülmekte olan ve Taliban'a karşı verilen askeri mücadele ile yakından ilişkilendirilmektedir. Özellikle ABD, 2002 yılında başlatılan ve özgürlük hareketi adı verilen bu mücadelenin kazanılmasını NATO'nun varlığı ve Batı'nın güvenlik geleceği açısından kritik bir unsur olarak görmekte ve değerlendirmektedir.

2002 yılındaki NATO harekatı ile Afganistan'da Taliban rejimi yıkılmış ve yerine yeni bir yönetim oluşturulmuştur. Ancak bu yeni yönetim ülke genelinde otoriteyi ve kontrolü halen sağlayamamıştır. Taliban ülkenin çeşitli yerlerinde varlığını ve kontrolünü sürdürmektedir. Afganistan'da Taliban ile mücadelenin kazanılması için daha çok muharip birliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Afganistan'da görev yapan ISAF'a bağlı 47.000 askerin sayısının artırılması için 2006 Riga Zirvesinde karar alınmış, ancak geçen iki yıl içinde muharip asker sayısının artırılması sağlanamamıştır.

Bükreş Zirvesinde ABD, Afganistan'ı NATO ittifakının baş önceliği olarak kayıtlara geçirmiştir. Afganistan'da görev yapan ISAF'ın Stratejik Vizyon Belgesi yayınlanmıştır. Bu belge ile 2010 yılına kadar ilave 10.000 muharip askerin daha gönderilmesi, askeri birliklerin ihtiyaç duyduğu teçhizat ve donanım ihtiyacının karşılanması ile Afganistan ordusunun 80.000 kişilik güçlü bir ordu haline getirilmesi karara bağlanmıştır.

Avrupa'da Anti Balistik Füze Savunma Sistemi Kurulması

Kamuoyunda daha çok füze kalkanı olarak bilinen ve ABD tarafından geliştirilerek Avrupa'ya yerleştirilmesi planlanan anti balistik füze savunma sisteminin kurulmasına ilişkin önemli kararlar alınmıştır. Rusya'nın ısrarla karşı çıktığı ve yeni bir soğuk savaş döneminin başlangıcı olarak tanımladığı füze savunma sisteminin kurulması ile ilgili olarak ABD, Çek Cumhuriyeti ve Polonya ile mutabakat anlaşması imzalamıştır. Buna göre Çek Cumhuriyetinde sistemin radarları, Polonya'da ise füze önleyici füzeler kurulacaktır.

NATO içinde ABD'nin bu yaklaşımı ittifakın sadece kuzeyinin korunması girişimi olarak algılanmış ve sistemin tüm Avrupa'da genişletilmesi için önemli bir prensip kararı alınmıştır. Buna göre NATO Konseyi, tüm üye ülkeleri kapsayacak ve koruyacak kapsamlı bir füze savunma sisteminin geliştirilmesi, ABD'nin sisteminin geliştirilecek bu savunma sistemine nasıl entegre edilebileceği ile ilgili teknik çalışmalar yapılması ve bu konudaki alternatifleri içeren bir Rapor'un 2009 Zirvesine sunulması kararlarını almıştır.

NATO İttifakının Genişleme Süreci

Bükreş Zirvesinin en önemli gündem maddelerinden birini NATO'ya yeni üyelerin alınması oluşturmuştur. Bu gündem başlığı altında Ukrayna ve Gürcistan'a üyelik verilmesi beklenirken zirvede bu karar alınmamıştır. Rusya, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliklerini bugünkü koşullarda yeni bir soğuk savaşın başlangıç nedeni olarak görmektedir. Ve bu iki ülkenin NATO'ya üyeliklerini engelleyebilmek

için Avrupa'ya doğalgaz tedarikindeki tekel konumunu siyasi bir silah olarak kullanmaktadır. Nitekim Bükreş Zirvesinde de aynı yaklaşımı sergileyen Rusya'nın bu kararlı tutumu karşısında Almanya ve Fransa iki ülkenin üyeliğine şimdilik muhalif olmuşlardır. Böylece Gürcistan ve Ukrayna'ya üyeliğe hazır hale getirecek Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan) verilmemiş, ancak iki ülkeye üye olacakları güvencesi verilmiştir.

NATO'nun genişleme süreci içinde Arnavutluk ve Hırvatistan'ın 2009 yılında üye olmaları kararı alınmıştır. Makedonya ise Yunanistan'ın vetosu ile karşılaşmış ve üyelik alamamıştır. Yunanistan, Makedonya isminin kendi tarihine ait olduğu gerekçesi ile bu isimle Makedonya'nın NATO üyeliğini veto etmektedir. NATO Konseyi Bosna-Hersek ve Karadağ ile de üyelik eylem planı öncesi yoğunlaştırılmış diyalog kararı almıştır. Böylece Balkanlar'da NATO hakimiyeti ve güvencesi hızla genişletilmektedir.

Fransa'nın Askeri Kanda Dönüş Kararlılığı

Fransa, Sarkozy yönetiminde NATO'nun askeri kanadına dönme kararı almıştır ve Bükreş Zirvesinde bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Fransa, 1 Temmuz 1966 yılında (De Gaulle yönetiminde) ABD'nin dış politikası ile oluşan karışıklık nedeniyle NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştı. Fransa askeri kanada yeniden dönme talebini Bükreş Zirvesinde NATO Konseyine iletmiştir. Fransa'nın askeri kanada dönüş kararına ilişkin hazırlıklar bu yıl sonuna kadar tamamlanmış ve 2009 yılı Zirvesinde resmi karar alınmış olacaktır.

Fransa'nın askeri kanada dönebilmesi için askeri komitede yer alan tüm üye ülkelerin onayını alması gerekmektedir ve Türkiye de bu ülkeler içinde bulunmaktadır. Fransa, Afganistan'a yeni muharip gücü göndererek ve Kabil'deki merkez birliklerin komutasını 2008 yazından itibaren bir yıllığına üstlenerek daha şimdiden askeri açıdan önemli açılımlarda bulunmaya başlamıştır.

Askeri kanada dönüş sonrasında Fransa'nın NATO içinde talep ettiği (arzu ettiği) görev ise merkezi Napoli'de bulunan Güney Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanlığı'dır. NATO'nun İzmir üssü bu komutanlığa bağlı bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Değişen NATO Perspektifi

Avrupa Birliği 1991 yılında siyasi bir birlik oluşturma kararı aldığı anda en önemli tartışma konularından biri Avrupa'nın güvenliğinin nasıl sağlanacağı olmuştur. Soğuk savaş dönemi sona erene kadar NATO'nun güvenlik şemsiyesi altında kalan Avrupa için AB, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasını geliştirmiştir. Avrupa'nın savunmasında NATO ve ABD'yi ikinci plana iten bu yaklaşım Birlik içinde gerçek anlamda bir güvenlik ve savunma politikasına dönüştürülemediği ve hayata geçirilememiştir. NATO ve AGSP arasında sıkışan Avrupa'nın güvenliği için AB 2003 yılında bu kez Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi'ni hazırlamış, ancak bu girişimi de NATO'nun gölgesinde kalmıştır.

Bükreş zirvesinde ise hem AB, hem de ABD bugüne kadar olan tutumlarından çok farklı bir yaklaşım sergilemiştir. AB, Avrupa Güvenliği için yeniden NATO'yu temel alan bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu yaklaşım değişiminin mimarı ise arkasına

Almanya'nın da desteğini alan Fransa'dır. Ancak Fransa bu tutum değişikliği karşılığında ABD'den iki önemli ödün almıştır. İlki, ABD füze kalkanı sistemi konusunda Rusya ile istişare içinde olacak, ikincisi ise ABD stratejik silahların azaltılması anlaşmasını canlandıracaktır. ABD ise, Fransa'nın bu taleplerine olumlu yaklaşmanın dışında ilk kez Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikalarının hem yararlı hem de gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu da ABD tarafında görülen tutum değişikliğidir.

AB'nin NATO'ya, ABD'nin ise AGSP' ye karşı bu tutum değişikliği sonrasında AB, yeni anayasası yerine geçecek olan Lizbon Anlaşması hedeflerine paralel olarak 2003 yılında hazırlanan Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesini elden geçirecek ve Avrupa Savunma Topluluğu Anlaşmasını hazırlayacaktır.

Rusya ile Ortaklığın İyileştirilmesi ve Genişletilmesi

NATO ve Rusya, Barış İçin Ortaklık anlaşması ile işbirliği içinde bulunmaktadır. Ancak tarihi iki rakibin bu yeni ortaklığı zaman zaman yeniden karşıtlıklara dönüşebilmektedir. NATO'nun kritik ve tarihi kararları çoğunlukla Rusya ile olan ortaklığın içeriği ile çakışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında NATO-Rusya ortaklığı Bükreş Zirvesinde alınan ve alınmayan kararlar ile evrilmeye ve şekillenmeye devam etmektedir.

Bükreş Zirvesinde Rusya, beklentilerin ötesinde itidal içinde ve yapıcı olmuştur. Geçen yıl Münih'te yapılan güvenlik konferansında Putin'in yeni soğuk savaş dönemini ilan eden konuşması (Genelkurmay Başkanlığı'nın sitesine koyduğu konuşma) sonrasında Rusya bu yılki Zirvede daha politik bir yaklaşım içinde olmuştur.

Rusya, Avrupa üzerindeki enerji tekeli (Avrupa bağımlılığı) siyasi bir silah olarak Fransa ve Almanya'yı ikna (tehdit) etmiş ve Gürcistan ile Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğini şimdilik engellemiştir. Rusya'nın bu silahı karşısında NATO'nun genişleme süreci belirsizleşmektedir.

Buna karşın Rusya, ABD'nin füze kalkanı sisteminin Polonya ve Çek Cumhuriyetinde kurulması kararını engelleyememiştir.

Rusya Zirvede, Batının 1999 yılında imzalanan AKKA anlaşması hükümlerine yeniden sadık kalması halinde 2007 sonunda askıya aldığı bu anlaşmaya geri dönebileceğini açıklamıştır.

Zirvede toplanan NATO-Rusya Konseyi yürütülen işbirliği alanlarını genişletmiş ve NATO'nun Afganistan'a asker ve teçhizat naklinin Rusya üzerinden yapılması konusunda işbirliği sağlanmıştır.

KRİTİK ZİRVENİN KARARLARI VE TÜRKİYE'NİN KONUMU

NATO'nun Bükreş'te yapılan kritik Zirvesinde alınan kararlar (alınamayan kararlar ile birlikte) ve sonuçları doğrudan Türkiye'nin konumunu yakından ilgilendirmektedir. Buna karşın Zirvede Türkiye'nin düşük bir profil çizdiği gözlemlenmiştir.

NATO Zirvesinde alınan kararların Türkiye açısından etkileri aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir.

1. Türkiye Batı'nın Enerji Güvenliği'nde Stratejik ve Hayati Önemde

Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğini Avrupa'nın kendisine olan doğalgaz ve enerji bağımlılığı ile önleyen Rusya karşısında Batı, Avrupa üzerindeki Rusya doğalgaz tekeli kırılamadığı sürece Avrasya jeopolitiğinde arzuladığı hedeflere yeterince ve zamanında ulaşamayacağını görmüştür.

Türkiye, Rusya'nın Avrupa üzerindeki doğalgaz tekeli kırabilecek tek alternatiftir. Ve Batı için stratejik bir konuma gelmiştir. Orta Asya ve Orta Doğu doğalgazını Avrupa'ya taşıyacak olan NABUCCO projesinin önemi daha da artmıştır. Türkiye enerjideki stratejik konumu ABD ile ilişkilerinde ve AB tam üyelik sürecinde yapıcı olarak kullanabilirse fayda maksimizasyonuna ulaşabilecektir.

2. Füze Kalkanı ve İran ile İlişkilerde Belirsizlik

NATO Zirvesinde Avrupa'da anti balistik füze savunma sistemi kurulması kararı alınması ardından Türkiye de bu konudaki kararını resmileştirmiştir. Buna göre Türkiye savunma sisteminin Türkiye'ye de kurulmasını, kurulmaması halinde ise Avrupa savunma sisteminin güvenlik şemsiyesi altına alınmasını resmen talep etmiştir.

ABD ve NATO, savunma sistemini İran ve K.Kore gibi ülkelerin balistik füze tehditlerine karşı kurmaktadır ve Türkiye'nin de bu savunma sistemine dahil olması İran'ı doğrudan bir tehdit olarak algıladığı anlamına gelecektir.

Türkiye-İran ilişkileri bundan sonraki dönemde bu yeni tehdit algılaması altında ve muhtemelen daha düşük profilli (ve karşılıklı içinde) şekilde gelişecektir. İran'ın izleyeceği tutum da ilişkilerde belirleyici olacaktır.

Genişleme Karşısında Türkiye'nin Tutumu

Türkiye Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyeliğini desteklemektedir. Üye olduğu NATO'nun kendi sınırları çevresinde genişlemesi Türkiye için istikrar ve güvenlik kaynağı olacaktır. Bununla birlikte Türkiye bu Zirvede, Rusya'nın stratejik tutumu ile engellediği Ukrayna ve Gürcistan'ın üyelikleri için İngiltere ile birlikte çekimser kalmıştır. Türkiye bu konuda Rusya ile olan ilişkilerini de göz önünde bulundurmaktadır.

Türkiye Afganistan'a Muharip Asker Göndermiyor (Türkiye Terör İle Mücadelede Müttefiklerin Tutumundan Rahatsız)

Türkiye Afganistan'a muharip asker göndermeme kararlılığını korumaktadır. Terörle mücadeleyi öncelikli hedef haline getiren NATO içinde Türkiye, son yıllarda PKK ile mücadelesinde müttefiklerinden yeterli desteği görememektedir. Bu nedenle Türkiye, Afganistan'da sadece istihkam ve eğitim birliği bulundurma politikasını bu Zirvede de sürdürmüştür.

NATO ile AB Arasında Güvenlik Yakınlaşması ve Türkiye'ye Olumlu Katkısı

Avrupa Birliği ile NATO, Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında yeni bir döneme girmektedir. AB, 1991 yılında geliştirdiği AGSP içinde NATO güçlerinin de kullanımını öngörmüş ve bu yaklaşım Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştı.

Yeni dönemde AB'nin Avrupa'nın güvenliği için NATO'yu ön plana çıkarması ve AGSP' de daha esnek ve yapıcı olma arayışı Türkiye açısından olumlu olacaktır. Türkiye, Avrupa'nın güvenliği için NATO'nun karar ve uygulama süreçleri içinde daha etkin rol oynayabilecektir.

Fransa'nın Askeri Kanada Dönüşü İçin Türkiye'nin de Onayı Gerekliyor

NATO'nun askeri kanadına dönüş için askeri komite üyelerinin tamamının onayına ihtiyaç duyan Fransa'ya Türkiye'nin de onayı gerekmektedir. Türkiye bu hakkını Fransa'nın AB dönem başkanlığında Türkiye için tam üyelik dışında getirebileceği alternatiflere karşı koz olarak da kullanabilecektir. Ancak Türkiye, Fransa'nın da tutumuna bağlı olarak bu hakkını bir koz olarak değil, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde yapıcı bir araç olarak kullanmanın yollarını aramalıdır.

60 YAŞINA GİRERKEN NATO İLE TÜRKİYE'NİN ORTAK GELECEĞİ

NATO 2009 yılı Nisan ayı başında 60. yaşını kutlayacaktır. Fransa ve Almanya'da Strasbourg ve Kehl şehirlerinde yapılacak ortak Zirve ile 60. yılını kutlayacak olan NATO global güvenliğin sağlanmasında en önemli askeri güç olmayı sürdürecektir. NATO'nun geleceği global güvenliğin geleceğini şekillendirecektir.

Türkiye için ise NATO, Batı ile karar alma ve uygulama süreçlerinde eşit yer aldığı tek kurum niteliğindedir. NATO'nun evrimi ile gelinen noktada alınan kararlar da Türkiye'nin önemini giderek arttırmaktadır. Bu nedenle su ve gıda kıtlıklarının daha şimdiden sıcak çatışmalara yol açtığı günümüzde, Türkiye güvenlik ihtiyaçları açısından NATO ile ilişkilerini güçlendirmelidir.

Ancak ilişkilerde iki unsur göz ardı edilmemelidir. İlki terör ile mücadelede müttefiklerin yarattığı çifte standardın önlenmesi için gerekli diplomasinin sağlanmasıdır. İkincisi ise NATO için demokratik normların sürekli geliştirilmesidir. Nitekim bir güvenlik kurumu olan NATO dahi 1999 yılından sonra yeni üyeler alırken iyi işleyen bir demokrasiye sahip olmayı ön koşul haline getirmiştir. NATO demokrasi ve güvenlik dengesinin kurulabileceğini göstermektedir. Türkiye de bu dengenin kurulduğu örnek bir ülke olabilmelidir.